

ภาพสะท้อนของผู้ชมต่อเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล

วันที่รับบทความ: 13 พฤศจิกายน 2566 / วันที่แก้ไขบทความ: 27 เมษายน 2567 / วันที่ตอบรับบทความ: 5 สิงหาคม 2567

ต่อตระกูล อุบลวัตร

ชานตติ ทินนาม*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ 2) ตรวจสอบความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ 3) ตรวจสอบความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการรับชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และ 4) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรของผู้ชมเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ และความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการรับชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ชมรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัลจำนวน 5,000 ตัวอย่าง โดยกระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยอาศัยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง (Post hoc test) เพื่อหาความแตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 จากคะแนนเต็ม 5) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 จากคะแนนเต็ม 5) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการรับชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 จากคะแนนเต็ม 5) การเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่น ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากการวิจัยมีดังนี้ 1) ต้องการให้รัฐออกนโยบายเพื่อตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากขึ้น เพียงแค่การขึ้นข้อความแนะนำให้ใช้วิจารณญาณรับชมคงไม่เพียงพอ เพราะวิจารณญาณของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน 2) การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย แต่ควรปรับสัดส่วนปริมาณการนำเสนอให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เนื้อหาข่าว, รายการโทรทัศน์, ความเชื่อทางไสยศาสตร์

ต่อตระกูล อุบลวัตร (ค.ศ. พัฒนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550) เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต และ ชานตติ ทินนาม (นศ.ศ. นิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก กสทช

*Corresponding author: chanettee_tinnam@yahoo.com

The Reflection of Audiences on Content Pertaining to Superstitious Beliefs in Terrestrial Digital Television Programs

Received: November 13, 2023 / Received in revised form: April 28, 2024 / Accepted: August 5, 2024

Tortrakool Ubolwattra

*Chanettee Tinnam**

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) To survey the opinions of audiences regarding news programs presenting content related to superstitious beliefs. 2) To survey the opinions of audiences regarding television programs presenting content related to superstitious beliefs. 3) To survey the opinions in the dimension of the impact resulting from watching television programs presenting content related to superstitious beliefs. 4) To compare population differences among audiences regarding their opinions on news program, television program, and the impact of viewing television programs presenting content related to superstitious beliefs. This will be accomplished through questionnaire-based data collection from a sample group of 5,000 audiences of terrestrial digital television programs, distributed proportionally across all regions of the country according to population. Data analysis will utilize statistical software, employing Descriptive Statistics such as Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, and Inferential Statistics including One-way ANOVA and Post hoc tests using Scheffe's method. The research findings indicate that: The sample group generally considers news programs presenting content related to superstitious beliefs to be appropriate (with an average score of 3.57 out of 5). Similarly, the sample group perceives television programs presenting content related to superstitious beliefs as generally appropriate (with an average score of 3.62 out of 5). However, the sample group's opinions regarding the impact of viewing such television programs are uncertain, with an average score of 3.28 out of 5. When comparing opinions on various issues among the sample group, statistically significant differences were found between groups based on gender and age. Specifically, while there were no significant differences in opinions between genders, there were significant differences in opinions among different age groups. Notably, the age group of 9-24 years (GEN Z) exhibited differing opinions compared to other age groups. The policy proposals derived from the research are as follows: 1) There is a need for the government to enact policies to increase scrutiny of programs containing content related to superstitious beliefs. Merely suggesting viewers to use their judgment while watching may not be sufficient because individuals' judgments may vary. 2) Presenting superstitious beliefs is considered normal in Thai society but the proportion of such presentations should be adjusted to be more appropriate.

Keywords: News Content, Television Programs, Superstitious Beliefs

Tortrakool Ubolwattra (Ph.D., Development Education, Chulalongkorn University, 2007) is Assistant Professor at the Faculty of Communication Arts, Kasem Bundit University. Chanettee Tinnam (Ph.D., Communication, Chulalongkorn University, 2008) is Lecturer of the Department of Mass Communication, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.

The article is part of a research project funded by NBCT on evaluating the quality of program content in broadcasting and television.

*Corresponding author: chanettee_tinnam@yahoo.com

บทนำ

เนื้อหาสื่อที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อไสยศาสตร์ต่าง ๆ ได้รับความนิยมนอย่างสูงในสังคมไทย ดังข้อมูลการสำรวจของ Media Alert(2564) พบว่า ในทุก ๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวทางโทรทัศน์ จะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ประมาณ 2.23 นาที บ่อยครั้งเมื่อรายการความเชื่อไสยศาสตร์ขึ้นหน้าจอว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ด้านหนึ่งเป็นวาทกรรมที่สร้างความชอบธรรมให้เนื้อหารายการความเชื่อไสยศาสตร์ ยังคงมีพื้นที่ในสื่อ วิธีการข้างต้นถือเป็นกลยุทธ์ของรายการข่าวทางโทรทัศน์ในการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่นำเสนอ (Disclaimer) และผลึกภาวะเป็นหน้าที่ของผู้ชมในการใช้วิจารณญาณในการรับชมเนื้อหาต่าง ๆ (Media Alert,2564) ปัญหาอยู่ที่ว่าเรื่อง ไสยศาสตร์ ความเชื่อ ไม่ได้ปรากฏแค่สื่อบันเทิงเท่านั้น แต่มักเข้าไปผสมปนเปกับรายการประเภทข้อเท็จจริง เช่น รายการข่าวทางโทรทัศน์ และสารคดี การนำเสนอประเด็นอุบัติเหตุ อาชญากรรม คนหาย ปะปนไปกับข้อเท็จจริงในข่าวและสารคดีอาจทำให้ประชาชนผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นข้อเท็จจริง ขณะที่แนวคิดเรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์มีความห่างไกลจากข้อเท็จจริงและแทบจะไม่สามารถบรรจบกันได้เมื่อพิจารณาในเชิงผลกระทบและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามที่ระบุในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่า ไสยศาสตร์ หมายถึง “วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวทที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น” ขณะที่ความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” เป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ ที่มีต่อสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่มีเริ่มมีมนุษยชาติ แล้วค่อย ๆ พัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจนเป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super Naturalism) ที่มี

อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมาที่มาจากจะเกิดจากบริบททางสังคมในช่วงนั้น (Gosaet, S., 2010 ใน ลัญจกร นิลกาญจน์,2561)

ปรากฏการณ์เลือกและนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้หวือหวายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อองค์กรสื่อดั้งเดิมถูกท้าทายจากคู่แข่งใหม่แห่งยุคดิจิทัล อย่างสื่อโซเชียลมีเดีย สื่อเว็บบอร์ด สื่อเว็บไซต์ ฯลฯ ซึ่งมีอิสระในการนำเสนอข่าวมากกว่าผู้ชมจำนวนมากหันหลังให้สื่อดั้งเดิมและเลือกเปิดรับแต่สื่อดิจิทัลเพราะชื่นชอบในเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีจำนวนมาก หลากหลาย และลีลาการนำเสนอ “เผ็ดร้อน” ต่างจากสื่อดั้งเดิมที่ต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวดด้วยหลักจรรยาบรรณและกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดวงจรการแข่งขันระหว่างสื่อดั้งเดิมและสื่อออนไลน์ในการนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้รุนแรงขึ้น เรา่ออารมณ์ขึ้น และหวือหวาขึ้น เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาดกลับมายังธุรกิจของตนโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมเป็นเรื่องรอง

แม้การมุ่งนำเสนอประเด็น เรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าวทางโทรทัศน์จะไม่ใช่เรื่องผิดกฎหมาย แต่ในแง่จริยธรรมทางวิชาชีพสื่อแล้วพฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความสนใจของผู้รับชมข่าวสาร จนทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์การสืบหาและพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญ ไม่ถูกพูดถึงหรือไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นการสร้างมาตรฐานการทำงาน หรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าว ที่มีก เชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชมสร้างและสืบทอดวงจร ที่ไม่รู้จบสิ้นของการสร้างและการเสพสื่อ กับทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อการเสี่ยงโชค (Media Alert,2564)

ดังที่ปรากฏว่า สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เคยลงโทษปรับสถานีโทรทัศน์ที่นำเสนอเนื้อหาขัดต่อ มาตรา 37 ในพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 รวมทั้งส่งหนังสือขอความร่วมมือหรือเตือนผู้รับใบอนุญาตให้ระมัดระวังการนำเสนอ รายการที่มีลักษณะใบ้หวยและเน้นนำด้านไสยศาสตร์ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีสื่อบางสำนักยังคงผลิตเนื้อหาด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ โดยเป็นการนำเสนอที่ปราศเลือนระหว่งการแยกแยะ ข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีการบังคับใช้ มาตรา ๓๗ เป็นบทบัญญัติหลักในการ กำกับดูแลเนื้อหารายการ แต่จากข้อเท็จจริงการบังคับใช้หรือ การลงโทษตามกฎหมายไม่สามารถนำมาใช้ได้กับทุกกรณีเพราะ ปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากบริบททางสังคม หลายประการเป็นเหตุทำให้ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการ โทรทัศน์ขาดความตระหนักรู้และความเข้าใจในข้อกฎหมายที่ เกี่ยวข้องอันนำมาสู่การนำเสนอเนื้อหาไปในลักษณะที่เป็นการ ชี้นำหรือทำให้ประชาชนเกิดความงมงาย อย่างไรก็ตามเนื้อหา สารของการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทาง ไสยศาสตร์บางกรณีก็ได้ถึงขั้นเป็น “เนื้อหาที่ต้องห้ามมิให้ ออกอากาศ” เว้นแต่กรณีนั้นมีความชัดเจนว่า การนำเสนอเนื้อหา ที่เป็นการชี้นำหรือชักจูงผู้รับชมให้กระทำการบางอย่างที่เป็นการ ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การใบ้หวย การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน เป็นต้น

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการ โครงการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาภาพสะท้อนของผู้ชมต่อเนื้อหา เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดิน ระบบดิจิทัลเพื่อเป็นการประเมินถึงผลสัมฤทธิ์ของการประกอบ กิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล และเป็นการตอบสนอง ต่อยุทธศาสตร์ในด้านการกำกับดูแลด้านเนื้อหาเพื่อเป็นการ ประเมินถึงประสิทธิภาพของระบบและกลไกในการกำกับดูแล ด้านเนื้อหาและเป็นการกำหนดกรอบแนวทางในการนำเสนอข่าว ที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย และเป็นการผลิตเนื้อหา

รายการ (Content) ที่เป็นการส่งต่อหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยพึงคำนึงประโยชน์ สาธารณะของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้รับชมรายการเป็นสำคัญ ตลอดจนเป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Educate) สร้างความ เพลิดเพลิน (Entertain) สร้างแรงบันดาลใจ (Inspire) จูงใจ (Persuade) ไม่ว่าจะทางใดทางหนึ่ง ให้แก่ประชาชนได้รับ ประโยชน์มากที่สุดตามเจตนารมณ์ของการใช้คลื่นความถี่ใน กิจการโทรทัศน์ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ ยัง นำไปสู่การวิเคราะห์ ถึงแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหา รายการ ของ กสทช. ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ ปัจจุบัน มากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการข่าวทาง โทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์
2. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการ โทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. เพื่อสำรวจความคิดเห็นในเชิงผลกระทบที่เกิดจาก การรับชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ ความเชื่อทางไสยศาสตร์
4. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรของ ผู้ชมเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ ต่อ รายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ และผลกระทบที่เกิดจากการรับชมรายการโทรทัศน์ ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นส่วนหนึ่งของ ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อสารมวลชนที่อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ ของสื่อมวลชนตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของสังคม เกิดขึ้นจากการนำทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) มาใช้ นำมาซึ่งการทบทวนทฤษฎีครั้งใหม่ ว่าหากทุกคนมี เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สื่อมวลชนก็ควรมีเสรีภาพ

ดังกล่าวนี้ด้วย แต่ถ้าหากว่าสื่อมวลชนไม่ได้พัฒนาความรับผิดชอบพร้อม ๆ กับการมีเสรีภาพนั้นแล้ว จะมีใครมากำกับสื่อมวลชนได้ (พีชระ เจริญวิลาส, 2551) โดยตัวทฤษฎีเริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ. 1947 เมื่อ คณะกรรมการที่ทำงานเรียกร้องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ (Commission on the Freedom of the Press) ในสหรัฐได้จัดทำรายงานออกมา เนื้อหาในรายงานได้ระบุอย่างชัดเจนว่า แม้ว่าเสรีภาพของสื่อเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการยืนยัน หากหากก็ต้องมีการเพิ่มเติมหลักการเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมลงไปด้วย หลักการดังกล่าวที่ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ ได้ระบุข้อปฏิบัติสำคัญที่สื่อมวลชนพึงกระทำ ได้แก่ สื่อมวลชนจะต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงอย่างละเอียดรอบด้าน และสื่อมวลชนจะต้องสร้างเวทีในการแสดงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งเป็นช่องทางที่จะแสดงความคิดเห็นของสาธารณะชน โดยสื่อมวลชนต้องเป็นภาพตัวแทนของคนทุก ๆ กลุ่มในสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและเป้าหมายของสังคมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ การค้นหาข้อมูลที่เป็นจริงและรายงานออกไปอย่างถูกต้อง รอบด้าน และเป็นกลาง

McQuail (2005 อ้างถึงใน Ravi, 2012) ได้สรุปทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ไว้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนควรยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมต้องมีมาตรฐานในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสาร ความถูกต้อง ครอบคลุม และมีความสมดุล
3. การมีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนควรต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย
4. สื่อมวลชนควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม ความรุนแรง การก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง หรือก่อให้เกิดความเสียหาย
5. สื่อมวลชนควรนำเสนอสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคม นำเสนอมุมมองที่หลากหลายและผลสะท้อนกลับที่ถูกต้องต่อสังคม

6. สังคมและมวลชนมีความคาดหวังการทำงานภายใต้มาตรฐานของสื่อมวลชน

7. นักสื่อสารมวลชน และผู้สื่อข่าวควรมีความสามารถในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ต่อสังคม

แนวคิดผู้รับสารและผลกระทบของสื่อ

กระบวนการสื่อสาร (Process of Communication) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Source) ข่าวสาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) (Berlo, 1960, p.21) ผู้รับสารในการสื่อสารอาจหมายถึงบุคคลคนเดียว (Individual) เช่น ผู้ฟังของการสนทนาของบุคคล 2 คน หรืออาจมีความหมายถึงกลุ่มบุคคล (Group) เช่น กลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรือกลุ่มผู้ชมการแสดง เป็นต้น และอาจหมายถึงมวลชน (mass) ได้ เช่น ผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้ฟังรายการวิทยุ หรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น (พรทิพย์ วรกิจโกศาทร, 2529)

เมื่อศึกษาแนวคิดผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ในบางช่วงเวลาสื่อถูกมองว่ามีผลกระทบมาก แต่บางช่วงเวลากลับมองว่ามีผลกระทบต่อสังคมน้อยขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับผลกระทบของสื่อไม่ได้มีลักษณะเป็นเส้นตรง แต่หากมีปัจจัยอื่น ๆ แทรกกระหว่างสองตัวแปรนี้เสมอ ปัจจัยความแตกต่างระหว่างภูมิหลังและความต้องการของบุคคลในฐานะผู้รับสารมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจเรื่องผลกระทบของสื่อ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2545) กลุ่มผู้รับสารมีอิทธิพลต่อการทำงานของสื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยทางตรง คือ การแสดงความคิดเห็นในทางขึ้นชอบหรือติเตียนต่อรายการต่าง ๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อม คือ จำนวนของผู้รับสารในแต่ละรายการ ที่จะทราบได้จากการทำการสำรวจความนิยมของผู้ชม (Rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นมากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดี ๆ ในการนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2554: 193)

ลักษณะผู้รับสารในการสื่อสารมวลชน

คุณสมบัติของผู้รับสารในยุคผู้รับสารที่ตื่นรู้ (Active audience) นั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) หากแต่มีความแตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มมากกว่านั้น ผู้รับสารยังมีลักษณะ “active” ในการรับสารทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกว่าจะเปิดรับหรือไม่ ขั้นตอนการเลือกจดจำ เลือกเชื่อถือ เลือกปฏิบัติตาม หรือเลือกวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาที่สื่อนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 280)

พรทิพย์ วรกิจโกศาทร (2529: 295-302) ระบุว่าผู้รับสารในการสื่อสารมวลชนมีลักษณะเด่น 3 ประการดังต่อไปนี้

1. มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสื่อสารมวลชนครอบคลุมผู้รับสารได้กว้างไกล และไม่สามารถจะสร้างขอบเขตจำกัดการสื่อสารเพื่อผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะได้ จึงทำให้มีผู้รับสารจำนวนมากและแน่นอนว่าจะต้องส่งผลไปยังผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อาชีพ อายุ สถานที่ สถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ

2. ไม่รู้จักกัน สื่อสารมวลชนอาศัยสื่อมวลชน (mass media) เป็นสื่อกลางในการสื่อสารทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารไม่พบหน้ากัน โอกาสที่จะทำความรู้จักกันจึงมีน้อย

3. มีข้อจำกัดในการแสดงออก จากการที่ผู้รับสารในการสื่อสารประเภทนี้มีจำนวนมาก และมีความหลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้นโอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกริยาโต้กลับ (Feedback) ต่อการสื่อสารจึงมีน้อยมาก

เกณฑ์และแนวทางการศึกษาผู้รับสาร

นักวิจัยด้านการสื่อสารอธิบายว่าพฤติกรรมของผู้ชมที่แตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มนั้นเกิดจากการผลักดันหลายด้าน เช่น จากปัจจัยภายใน (Endogenous factor) ซึ่งเป็นคำอธิบายจากสายจิตวิทยา (เช่น ความต้องการ แรงจูงใจ ความคาดหวัง ทศนคติ ความสนใจ ฯลฯ) หรือมาจากปัจจัยภายนอก (Exogenous factor) อันเป็นคำอธิบายจากวิชาสังคมวิทยา (เช่น เพศ อายุ รายได้ อาชีพ ฯลฯ) ว่าตัวแปรเหล่านี้กำหนดการเข้าถึงและใช้สื่อ แนวคิดเบื้องหลังนี้ทำให้เกิดความสนใจในการวิเคราะห์ผู้รับสารด้วยการใช้ปัจจัยด้านประชากร

เป็นตัวแปร (Demographic Approach) วิธีการวิเคราะห์ผู้รับสารเช่นนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย วิธีนี้จะใช้ตัวแปรที่เป็นคุณสมบัติของประชาชน คือ เพศ อายุ รายได้ การศึกษา ฯลฯ มาเป็นตัวแปรเพื่อใช้วิเคราะห์ว่า การเปิดรับและใช้สื่อของกลุ่มคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรแตกต่างกัน จะมีลักษณะอย่างไร (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 281)

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

2. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

3. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

นิยามศัพท์

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกของผู้ชมไม่ว่าจะเป็นทั้งการพูดการเขียนซึ่งเกิดจากการตัดสินใจ การประเมินค่า หรือทัศนคติ จากประสบการณ์การรับชมของผู้ชมแต่ละบุคคลที่มีต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

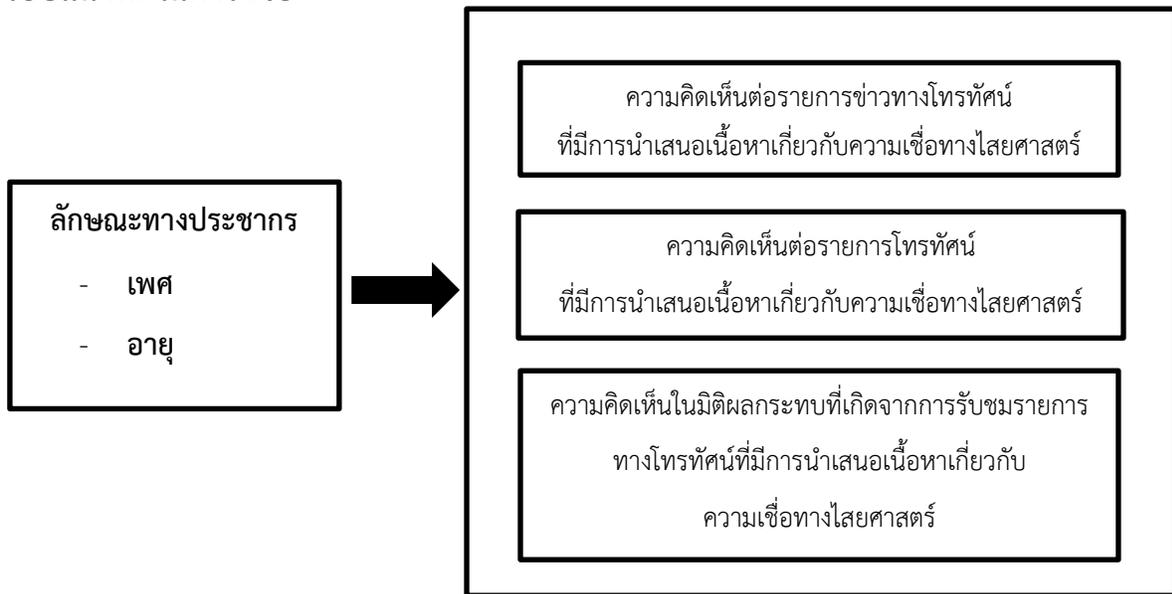
ผลกระทบ หมายถึง ผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นกับผู้ชมจากการรับชมรายการข่าวทางโทรทัศน์และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

ความเชื่อไสยศาสตร์ หมายถึง ระบบความคิดที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ คติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้พิสูจน์หรือไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม

เนื้อหารายการโทรทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ หมายถึง รายการโทรทัศน์ซึ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐ์มาให้เคารพบูชา เครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทักดวงชะตา เนื้อหาเกี่ยวกับพีช/สัตว์ที่มี

ลักษณะผิดปกติที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาเกี่ยวกับผีसाงวิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน มีลักษณะเน้นย้ำให้เห็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการตีความเรื่องตัวเลขและการเสี่ยงโชค

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. จะกลายเป็นต้นแบบผลักดันการกำหนดนโยบายสื่อในระดับองค์กรสื่อ สมาคมวิชาชีพ องค์กรด้านการกำกับดูแลสื่อที่คำนึงถึงผลกระทบของเนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ และเป็นแนวทางให้ผู้ชมได้มีข้อมูลในการเฝ้าระวังสื่อที่นำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชาชนไทยทั่วประเทศ มีจำนวน 66,171,439 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2564) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

เท่ากับ 5,000 คน ซึ่งจำนวนเป็นไปตามเงื่อนไขข้อตกลงของแหล่งทุนวิจัย (ทั้งนี้หากเปรียบเทียบกับตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างนี้ถือว่าเป็นจำนวนที่มากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่มีความเชื่อมั่นที่ระดับ 95 % และความคลาดเคลื่อน 5 %) อาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ดังนี้ การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) เพื่อแบ่งประชาชนทั่วประเทศตามเกณฑ์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากจังหวัด เพื่อเป็นตัวแทนจากแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ 2-4 จังหวัดขึ้นกับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง แล้วจึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัด

ตัวแทนของทุกภูมิภาค โดยให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มอายุ 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม Baby Boomer กลุ่ม GEN X กลุ่ม GEN Y และกลุ่ม GEN Z ใกล้เคียงกัน และให้มีจำนวนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทางประชากรเป็นคำถามปลายปิด แบบให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale)

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale)

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale)

ทั้งนี้คำถามในส่วนที่ 2-4 ในแต่ละข้อมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ สำหรับเกณฑ์ในการให้คะแนนมีดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

นำผลรวมของคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย และนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลความหมายของข้อมูลซึ่งเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูลมีดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1.00-1.80	มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.81-2.60	มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วย
2.61-3.40	มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ
3.41-4.20	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย
4.21-5.00	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามโดย

1. ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถาม โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจาก กสทช. จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษา (Wording) เพื่อขอคำแนะนำในการตรวจสอบแก้ไขก่อนนำไปเก็บข้อมูล

2. ทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ด้วยการนำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้วไปลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะทางประชากรใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อถือได้ (Reliability Coefficient) ดังนี้ **ส่วนที่ 2** ความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ (.868) **ส่วนที่ 3** ความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ (.852) และ**ส่วนที่ 4** ความคิดเห็นในมิติผลกระทบ (.905)

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังกล่าว พบว่าระดับค่าความเชื่อถือได้ (Reliability Coefficient) สูง จึงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลได้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS โดยอาศัย

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

• ความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

• สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทเดียว (One-way ANOVA) และ

การทดสอบภายหลัง(Post hoc test) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะทางประชากรที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ผลการวิจัย

ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามมีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพื้นที่ที่เก็บข้อมูล เพศ และช่วงอายุ

พื้นที่	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ภาคเหนือ	908	18.16
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1649	32.98
ภาคกลาง	904	18.08
ภาคใต้	717	14.34
กรุงเทพและปริมณฑล	822	16.44
รวม	5000	100.00
เพศ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ชาย	2235	44.70
หญิง	2691	53.82
ผู้มีความหลากหลายทางเพศ	74	1.48
รวม	5000	100.00
ช่วงอายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
9-24 ปี (GEN Z)	1227	24.54
25-40 ปี (GEN Y)	1372	27.44
41-56 ปี (GEN X)	1287	25.74
57-75 ปี (GEN BB)	1114	22.28
รวม	5000	100.00

ผู้ตอบแบบสอบถามโดยอาศัยการคำนวณสัดส่วนจากจำนวนประชากรทั้งประเทศ จะมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด จำนวน 1649 คน รองลงมาคือภาคเหนือจำนวน 908 คน ภาคกลางจำนวน 904 คน กรุงเทพและปริมณฑลจำนวน 822 คน และผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด 717 คน คิดเป็นร้อยละ 32.98 18.16 18.0 16.44 และ 14.34 ตามลำดับ ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศ

ชาย จำนวน 2235 คน เพศหญิง จำนวน 2691 คน และผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 53.82 44.70 และ 1.48 ตามลำดับ โดยมีอายุระหว่าง 9-24 ปี (GEN Z) จำนวน 1227 คน อายุระหว่าง 25-40 ปี (GEN Y) จำนวน 1372 คน อายุระหว่าง 41-56 ปี (GEN X) จำนวน 1287 คน และอายุระหว่าง 57-75 ปี (GEN BB) จำนวน 1114 คน คิดเป็นร้อยละ 27.44 25.74 24.54 และ 22.28 ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 นำเสนอในลักษณะของตารางพร้อมการอธิบายความหมายของตัวเลขที่เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยอาศัยสถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และส่วนที่ 2 นำเสนอในลักษณะของตารางพร้อมความเรียงอธิบายผลการทดสอบสมมติฐานเป็นการศึกษาความแตกต่างของลักษณะทางประชากรที่ส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นต่อการรายการข่าวทางโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติ

ผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยอาศัยสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง(Post hoc Test) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) ผลการวิจัยมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ และความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลางไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.50	เห็นด้วย	.932
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.46	เห็นด้วย	.952
3.รายการข่าวทางโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.41	เห็นด้วย	.946
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.39	ไม่แน่ใจ	.973
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.57	เห็นด้วย	.924
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.94	เห็นด้วย	.895
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.72	เห็นด้วย	.901
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าวทางโทรทัศน์	3.38	ไม่แน่ใจ	.978
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.62	เห็นด้วย	.993
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีค่าสูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.67	เห็นด้วย	.988

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ (ต่อ)

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.59	เห็นด้วย	.943
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.42	เห็นด้วย	.971
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.66	เห็นด้วย	.903
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.54	เห็นด้วย	.950
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.52	เห็นด้วย	.906
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักใคร่ชอบต่อผู้ชม	3.84	เห็นด้วย	.859
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.56	เห็นด้วย	.914
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.54	เห็นด้วย	.905
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากกราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.52	เห็นด้วย	.936
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมในสังคมได้	3.57	เห็นด้วย	.981
รวม	3.57	เห็นด้วย	.606

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.57 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักใคร่ชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.94) การที่

ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักใคร่ชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.84) และ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.72) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าวทางโทรทัศน์ (คะแนนเฉลี่ย 3.38)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.58	เห็นด้วย	.908
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.51	เห็นด้วย	.937
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.46	เห็นด้วย	.915
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.54	เห็นด้วย	.916
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.72	เห็นด้วย	.920
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.92	เห็นด้วย	.897
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.80	เห็นด้วย	.863
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.54	เห็นด้วย	.918
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.61	เห็นด้วย	.904
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีค่าสูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.72	เห็นด้วย	.947
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.66	เห็นด้วย	.970
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ผิดปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.52	เห็นด้วย	.955
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	เห็นด้วย	.911
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.55	เห็นด้วย	.932
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.67	เห็นด้วย	.897
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.62	เห็นด้วย	.920
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.68	เห็นด้วย	.923
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.75	เห็นด้วย	.944
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักกับบุญกุศลบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.60	เห็นด้วย	.961
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.32	ไม่แน่ใจ	1.03
รวม	3.62	เห็นด้วย	.581

จากตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ รายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.62 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงการรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม (คะแนนเฉลี่ย 3.92) การนำเสนอ

เนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.80) และ รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้ (คะแนนเฉลี่ย 3.75) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย (คะแนนเฉลี่ย 3.32)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านเชื่อถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.28	ไม่แน่ใจ	1.071
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสียชีวิตทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.27	ไม่แน่ใจ	1.051
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ท่านมักจะเสียชีวิตด้วยการช้อหาย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.21	ไม่แน่ใจ	1.115
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสียชีวิตจากการช้อหาย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.17	ไม่แน่ใจ	1.124
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.16	ไม่แน่ใจ	1.101
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.17	ไม่แน่ใจ	1.122
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ที่ท่านต้องการ	3.29	ไม่แน่ใจ	1.074
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสนสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.27	ไม่แน่ใจ	1.058
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.96	ไม่แน่ใจ	1.166
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.10	ไม่แน่ใจ	1.144
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.43	เห็นด้วย	1.068

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ (ต่อ)

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.16	ไม่แน่ใจ	1.095
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.35	ไม่แน่ใจ	1.092
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.39	ไม่แน่ใจ	1.067
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ย ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆ ภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.41	เห็นด้วย	1.043
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิเครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.17	ไม่แน่ใจ	1.090
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.21	ไม่แน่ใจ	1.062
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลึกลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.26	ไม่แน่ใจ	1.049
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.28	ไม่แน่ใจ	1.073
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.63	เห็นด้วย	1.041
รวม	3.28	ไม่แน่ใจ	.802

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.28 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท (คะแนนเฉลี่ย 3.63) จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่

เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ (คะแนนเฉลี่ย 3.43) และ จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทางทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆ ภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น (คะแนนเฉลี่ย 3.41) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน (คะแนนเฉลี่ย 2.96)

ส่วนที่ 2 การทดสอบสมมติฐาน

ข้อตกลงเบื้องต้นในการทดสอบสมมติฐาน

การศึกษาครั้งนี้ได้วางแผนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักการทดสอบสมมติฐาน โดยให้มีจำนวนเพศชาย-หญิงที่ใกล้เคียง และจำนวนตามช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากตัวแปร เพศและอายุ เป็นตัวแปรที่สามารถเก็บข้อมูลในปริมาณที่ใกล้เคียงกันได้ เพื่อมาใช้ในการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ผู้ศึกษาได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและเมื่อพบว่าประเด็นใดมีความแตกต่างเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มจริง ผู้ศึกษาจึงได้ทดสอบเพื่อหาว่ากลุ่มใดแตกต่างกันบ้าง (Post hoc Test) ผลการทดสอบ

สมมติฐานจึงมีความน่าเชื่อถือในเชิงสถิติและสามารถอ้างอิงไปยังประชากรได้

สมมติฐานที่ตั้งไว้คือ 1. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน 2. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน 3. ผู้ชมที่มีเพศและอายุแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน และได้ **ผลการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้**

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการข่าว รายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1. ความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.56	3.58	3.60	.39	.679	-
2. ความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.61	3.63	3.69	1.35	.259	-
3. ความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.27	3.29	3.13	1.80	.165	-

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ชมต่อรายการข่าว รายการโทรทัศน์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี	25-40 ปี	41-56 ปี	57-75 ปี			
	(GEN Z) (1)	(GEN Y) (2)	(GEN X) (3)	(GEN BB) (4)			
1.ความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.51	3.60	3.56	3.62	6.88	.000	2,4>1
2.ความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.55	3.65	3.64	3.62	7.28	.000	2,3,4>1
3.ความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์	3.15	3.32	3.31	3.36	15.13	.000	2,3,4>1

จากตารางที่ 6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อรายการข่าวทางโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่น ๆ

สรุปผลการวิจัย

การสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมทั่วประเทศ จำนวน 5,000 ตัวอย่าง เกี่ยวกับรายการข่าวทางโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตลอดจนความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของรายการข่าวทางโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม โดยเห็นว่าการขึ้น

ข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ตลอดจนการที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม แต่ในส่วนของความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ แต่ก็พบว่าประเด็น “การได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ มีส่วนทำให้ประชาชนใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท” เป็นประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับที่เห็นด้วยและยังเป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ตลอดจนการที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” เป็นประเด็นที่ผู้ชมให้คะแนนสูงสุดได้คะแนน 3.94 กับ 3.84 นับว่าเป็นการแสดงความคิดเห็นชอบต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังที่ McQuail (2005 อ้างถึงใน Ravi, 2012) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมวลชนควรยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการที่สังคมและมวลชนมีความคาดหวังการทำงานภายใต้มาตรฐานของสื่อมวลชน แม้ว่าสื่อจะกำกับตัวเองตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อแต่ประชาชนก็ยังต้องการให้รัฐเข้ามากำกับดูแล ดังที่ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าผู้ชมยังต้องการให้รัฐออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้ แสดงให้เห็นว่าในมุมมองของผู้ชม สื่อยังแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมไม่มากพอทั้งการขึ้นข้อความ และการพูดแนะนำก่อนนำเสนอเนื้อหา ก็ยังไม่นับว่าเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อผู้ชม/สังคมที่มากพอ เพราะหากผู้ชมเห็นว่าสื่อแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม/สังคมที่มากพอ คะแนนเฉลี่ยควรจะไม่ต่ำกว่า 4.21 ที่สำคัญกลุ่มอายุ 9-24 ปี (Gen Z) เติบโตมาในโลกที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้องค์ความรู้ของคนกลุ่มนี้กว้างขวางไร้พรมแดน ทำให้มีคุณลักษณะเปิดกว้างทางความคิดที่แตกต่างและอาจมีมุมมองเชิงผลกระทบของรายการความเชื่อไสยศาสตร์แตกต่างไปจากคนรุ่นวัยอื่น

เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในมิติของผลกระทบที่เกิดจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ปรากฏว่าหัวข้อ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวัน มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.96) หมายความว่าผู้ชมจำนวนมากไม่ได้ให้ความสนใจรายการที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ ซึ่งสวนทางกับการวัดเรตติ้งเชิงปริมาณที่

สื่อมวลชนมักใช้อ้างอิงในการเพิ่มปริมาณการนำเสนอเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ลงไปในการรายงานต่าง ๆ ทั้งยังมีการสอดแทรกลงไปในการรายงานข่าวในฐานะที่เป็นประเด็นรอง การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพจึงเป็นอีกแนวทางที่มีการพัฒนาขึ้นมาเพื่อสร้างจุดสมดุลไม่ให้สื่อถูกกำหนดทิศทางโดยเรตติ้งเชิงปริมาณแต่เพียงอย่างเดียว การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพโดยประชาชน ถือเป็นกลไกสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นเครื่องมือสำคัญของพลเมืองซึ่งไม่เป็นแค่เพียงผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทว่ายังสามารถทำหน้าที่ในการคัดค้านรัฐและสังคม ถือเป็นกลไกของประชาธิปไตยแบบได้กลับ (counter-democracy) ปลายทศวรรษ 1940s หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้อถกเถียงของ Hutchins Commission เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย ที่เรียกต่อมาว่า ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Theory of Social Responsibility) (G Rosique Cedillo, A Baranquero Carretero, 2016) เตือนให้เห็นว่าควรมีกลไกในการกำกับสื่อและรักษาระดับความรับผิดชอบต่อสื่อให้สื่อแสดงออกซึ่งหน้าที่ต่อพลเมืองโดยปราศจากแรงกดดันใด ๆ จากภาครัฐและเอกชน

ใน ส่วนของการทดสอบสมมติฐานพบว่าเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพรทิพย์ วรภิจโภคพร (2532: 295-302) ที่ระบุว่าผู้รับสารในการสื่อสารมวลชนมีความแตกต่างกัน เนื่องจากสื่อสารมวลชนครอบคลุมผู้รับสารได้กว้างไกล และไม่สามารถจะสร้างขอบเขตจำกัดการสื่อสารเพื่อผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะได้ จึงทำให้มีผู้รับสารจำนวนมากและแน่นอนว่าจะต้องส่งผล เช่น ทักษะคิด ความคิดเห็น ความสนใจ ไปยังผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันด้านลักษณะทางประชากรซึ่งอายุหรือช่วงวัย ก็นับว่าเป็นหนึ่งในลักษณะทางประชากรที่สำคัญของผู้ชม

ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลสื่อ

1. การขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ตลอดจนการที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” จากผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนสูงสุด ได้คะแนน 3.94 กับ 3.84 จากคะแนนเต็ม 5 ยังอยู่ในระดับที่เห็นด้วยแต่ก็ไม่ได้สูงมาก ย่อมแสดงให้เห็นว่า ในมุมมองผู้ชมเองยังมีความเห็นว่าทั้งการขึ้นข้อความ และการพูดแนะนำก่อนนำเสนอเนื้อหา ก็ยังไม่จำเป็นว่าเป็นการแสดงความรักดีต่อผู้ชม/สังคมที่มากพอ ซึ่งคะแนนเฉลี่ยควรจะต่ำกว่า 4.21 นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ชมยังต้องการให้รัฐออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้ ซึ่งเป็นอีกข้อคำถามที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงเป็นลำดับต้นๆ เช่นกัน ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแล รวมถึง สมาคมวิชาชีพ ตลอดจนนักวิชาชีพเอง จำเป็นต้องร่วมกันสร้างมาตรการ หรือแนวทางที่เข้มข้นมากขึ้นกว่า เพียงแค่การขึ้นข้อความหรือการพูดแนะนำคงไม่เพียงพอ เพราะวิจารณญาณในการรับชม ของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน

2. ประเด็นการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าวทางโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้เป็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเห็นได้ว่า ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าวทางโทรทัศน์ อยากเสนอให้ช่องหรือ รายการ ปรับลดเนื้อหา/สัดส่วน ประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้น้อยลง ไม่ถึงกับไม่มีแต่คงต้องมีในปริมาณที่ไม่มากเกินไป เพราะจากผลการวิจัย ผู้ชมก็ให้ความเห็นว่าการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทยจึงขอเสนอให้ปรับสัดส่วนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัลที่นำเสนอเนื้อหาประเภทข้อเท็จจริง เหตุการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ รายการข่าว และรายการทั่วไปที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้านไสยศาสตร์อย่างชัดเจน ข้อจำกัดในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มีการนำรายการประเภทเรื่องแต่งที่ผสมผสานจินตนาการเช่น รายการประเภทละคร ซีรีส์ มาศึกษาไปด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2564). *จำนวนประชากร*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 13 มกราคม 2566 แหล่งที่มา https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). *การสื่อสาร ศาสนา กีฬา*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- พรทิพย์ วรกิจโกคาทร. (2529). *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัชระ เจริญวิลาส. (2551). *การสำรวจพฤติกรรมและการเปิดรับ และทัศนคติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อนิตยสารประเภทกอสซิปบันเทิง ในประเด็นบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมของ สื่อมวลชนไทย*. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ถัญจกร นิลกาญจน์. (2561). วัฒนธรรมความเชื่อกับการจัดการศรัทธาของชุมชน. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*. 10(2), 11-20.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2545). *การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรมและสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- MEDIA ALERT. (2564). *ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวทางโทรทัศน์โทรทัศน์*. โครงการศึกษาวิจัยสภาพการณ์สื่อและพฤติกรรมเปิดรับสื่อ ฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

ภาษาอังกฤษ

- Berlo, David K. (1960). *The Process of Communication*. New York: The Free Press International Center for Journalists. (2009). Journalism Ethics The Global Debate. Retrieved December 17, 2022 from https://www.icfj.org/sites/default/files/Journalism%20Ethics_Global%20Debate.pdf.
- G Rosique Cedillo, A Barranquero Carretero. “Analysis of Media Observatories in Spain.A Tool for Civil Society in Media Reform Processes”. *Revista Latina de Communicacion Social*, (71, 2016), 445.
- Ravi, B.K. (2012). Media and Social Responsibility: A Critical Perspective with Special Reference to Television. *Academic Research International*. 2(1), 306 - 325.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis (3rd ed.)*. New York: Harper and Row.